

Zakázané betlémy, stromky a nástup dědy Mráze. České Vánoce v proměnách času

- CZ24 News | 25. prosince 2023

ČESKO: Svátky oslavující příchod Ježíše, svátky míru, svátky slunovratu či padlých vojáků. To vše byly v různých dobách v Česku Vánoce. V průběhu dvacátého století se staly kolbištěm ideologií, i časem rodinných setkání či duchovního povzbuzení. Zajímavé momenty a události z českých zemí během vánočních svátků přinášíme níže.

Vánoční svátky se slaví už přes tisíc let, některé ikonické zvyky jsou však staré jen pár století. Například vánoční betlémy, připomínající chudobu a prostředí, ve kterém Ježíš přišel na svět se v Čechách poprvé objevily v roce 1562 v pražském kostele sv. Klimenta. Tuto tradici považovali za nehodnou kostela císařovna Marie Terezie i její syn Josef II a betlémy v kostelech zakázali. Tradiční betlémy se tak přesunuly do domácností a daly tak vzniknout tradici českého betlémářství.

Z kostelů do domácností se Vánoce začaly pomalu přesouvat v 17. století. Z této doby také pochází tradice dárků, která však z počátku byla obvyklejší mezi movitějšími vrstvami obyvatelstva. Postupně v dalších staletích se rozšířila všeobecněji.

Jeden ze symbolů Vánoc je však ještě mladší. A to ozdobený vánoční stromeček. Tuto tradici do Čech přinesl ředitel Stavovského divadla Jan Karel Liebich, který své přátele ozdobeným stromečkem překvapil v roce 1812.

Stromeček se stal symbolem Vánoc také za první republiky, kdy se s veřejným stavěním stromků na náměstích a návších pojí dramatický příběh z Vánoc roku 1919. Tehdy vyrazil pro vánoční stromek do bíloveckého polesí redaktor Lidových novin Rudolf Těsnohlídek s přáteli. „Když byli asi v půli stráně, nejméně dvě stě kroků od nejbližší cesty, zaslechli podivný nárek. Slábl stále a podobal se sténání dokonávajícího srnčí. Přешli tudíž seč a tu téměř na pokraji vysokého lesa našli pod štíhlým osamělým smrkem uprostřed podrostu v malé dolince maličké robátko,“ popisoval Těsnohlídek v článku Betlém našich dnů.

Nalezenou dívku Ludmilu odnesli na četnickou stanici a poté do nemocnice, následně ji adoptovali bezdětní manželé Polákovi z Brna. Těsnohlídka však událost hluboce zasáhla a o několik let později v roce 1924 dal impuls k tzv. Vánočním stromům republiky. První pocházel právě bílovického polesí a byl vztyčen v Brně. U něj se následně pořádala sbírka na chudé a nezaopatřené děti. Tato tradice se rychle rozšířila do celého Československa, když další svátky už stály stromy republiky v Praze, Bratislavě či Užhorodě. V roce 1928, kdy Těsnohlídek spáchal sebevraždu, se navíc za vybrané peníze podařilo postavit Sirotčinec Dagmar, právě pro nezaopatřené děti.

Vánoční stromy republiky se staly symbolem pomoci a solidarity během vánočních svátků, který obě diktatury, nacistická i komunistická, bleskurychle zakázaly. Němci už v roce 1938, kdy se snažili propagovat pohanské oslavy zimního slunovratu. Ve dnech 22. prosince a 24. prosince měli být oslavováni němečtí padlí ve válce. Proti tomu však vystoupili oba tehdejší prezidenti. Oslavy Vánoc jako připomínku narození Ježíše připomínali ve svém projevu protektorátní prezident Emil Hácha i exilový prezident Edvard Beneš. „Dítě narozené v Betlémě je to, za které bojujeme,“ řekl v jednom ze svých vánočních projevů Beneš.

Stromy republiky a tradice podpory nezaopatřených dětí se do Československa vrátily po válce. V roce 1945 se rozsvícení stromu na Staroměstském náměstí účastnili i členové vlády. Brzy však byla

tato tradice komunistickým režimem opuštěna. Podle historika Petra Koury nezapadal charitativní rozměr akce do komunistické propagandy, která první republiku vykreslovala jako stát buržoazních vykořisťovatelů.

Režim se od duchovního rozměru Vánoc snažil distancovat všemi možnými způsoby. A to i snahou nahradit dědem Mrázem hlavní symbol Vánoc Ježíška. „Doby se ale změnily. Děti pracujících se již nerodí ve chlévech. Nastaly mnohé převraty. I Ježíšek vyrostl a zestaral, narostly mu vousy a stává se z něho děda Mráz. Nechodí již nahý a otrhaný, je pěkně oblečený v beranici a v kožichu. Nazí a otrhaní nechodí již dnes ani naši pracující a jejich děti,“ uvedl tehdejší premiér a budoucí prezident Antonín Zápotocký ve vánočním projevu v roce 1952.

V projevu také zmínil betlémskou hvězdu, kterou měli nahradit rudé hvězdy nad továrnami a hutěmi, které splnily cíle toho roku v rámci pětiletého hospodářského plánu.

I přes tyto snahy se nepodařilo komunistickému režimu zbavit Vánoce duchovního rozměru a připomínky narození Ježíše v Betlémě. V šedesátých letech se dokonce krátce vrátila tradice Vánočního stromu republiky, kdy na nezaopatřené děti přispěla i první dáma Irena Svobodová. Ke konci šedesátých let v souvislosti s okupací Československa stoupla také návštěvnost půlnočních mší.

Odkaz Vánoc jako připomínky narození Ježíška v Betlémě byl obnoven hned v roce 1989, kdy skauti 23.12. 1989 přivezli do Prahy z Vídně Betlémské světlo. Tato tradice vznikla ke konci 20. století v Rakousku jako připomínka míru a naděje.

[ZDROJ](#)